

потенциала читателя (на материале украинской поэзии первой трети XX ст.). Проанализированы «музыкальные» фрагменты в композиционной и смысловой структуре поэтического текста, определен вербальный способ их художественной репрезентации.

Ключевые слова: интермедальность, интенция, поэтический текст, эстетика, метафора.

The article represents a commentary on the artistic function of intermediality in poetic texts in its projection to the author's intention and formation of the reader's esthetic potential (on the material of Ukrainian poetry of the first half of the 20th century). The analysis covered «musical» fragments in the compositional and semantic structure of the poetic text, verbal means of their artistic representation are defined.

Keywords: intermediality, intention, poetic text, esthetics, metaphor.

УДК 81'38

Бибик С.П.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ УЧАСНИКА РАДІОІНТЕРВ'Ю: МАРКЕРИ РОЗМОВНОСТІ

Стаття присвячена питанням дослідження усної мови радіоефіру. Представлено основні маркери розмовності у висловленнях учасників радіоінтерв'ю – депутатів, діячів мистецтва – як мовних особистостей. Визначено спільні особливості усної спонтанної мови у створюваних ними висловленнях.

Ключові слова: усна мова, мовна особистість, культура мови, лексика розмовної сфери вживання, усно-розмовний синтаксис.

Поширена думка, що мовна особистість — індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення і сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності. Що стоїть за цим висловленням? Мовна особистість володіє літературним стандартом, здатна його критично оцінювати й здійснювати у своїй мовній практиці культуромовний самоконтроль, який охоплює не лише сегмент правильного слововживання та побудови фраз, але й доречного емоційно-експресивного реагування. Мовна особистість виявляє ідіостильові риси в міжособистісній комунікації, у створюваних текстах. Її мовомисленнєві особливості виявляються в уподобанні моделювати мовну діяльність у певних жанрово-стильових різновидах, у вживанні характерних слів, висловлень, фразеологізмів, цитат. За якими джерелами вивчають мовні особистості? За писемними – художні, здебільшого, публіцистичні, епістолярні тексти. За усними – висловлення у сфері публіцистики, у мас-медійному середовищі, менше – професійному. В усякому разі мовна особистість відчуває себе відповідальною за створені мовні продукти, що по-різному входять у мовну практику, по-різному впливають на мовну ситуацію повсякдення. Саме мовні особистості, на тверде переконання

Л. І. Мацько, у радіоєфірі мають «своє мовне вдосконалення розуміти як постійний органічний стан і поширювати це розуміння серед інших» [2, 73].

Одним із джерел вивчення типів мовних особистостей є радіоєфір. Журналіст, інтерв'юєр, слухач-додзвонювач виявляють себе в природних ситуаціях безпосереднього міжособистісного спілкування, міжособистісного контакту, дотримуючись етикетних, мовних, соціокультурних, культурно-риторичних норм повсякдення. Оскільки радіоєфір «народжується» з усно-розмовних лексико-синтаксичних структур, то його інформативно-новинний зміст легко сприймається. Радіодіалог має велике значення для формування національного риторичного (дикційного, інтонаційного, лексико-синтаксичного) типу мовця, вироблення навичок конвенційного спілкування.

Отже, радіодіалог, з одного боку, – це невіддільний компонент повсякденної аудіокультури, оскільки в будь-який момент технічно неважко налаштувати звичну радіостанцію: вдома, у транспорті, в мобільному телефоні, в Інтернеті, щоб почути інтерактивний обмін інформацією, думками, емоціями. З другого боку, це складник тезаурусної парадигми культури повсякдення, оскільки за інформаційно-аксіологічними, тематичними й соціокультурними параметрами радіоєфір виконує роль провідника інших типів культур – політичної, релігійної, науково-освітньої, медичної, художньої тощо. Щоб адаптувати й трансформувати їх для масової аудиторії, не можна обійтися без складників, засобів спілкування, характерних для повсякденно-побутової культури, – маркерів розмовності. У такому разі радіомовлення відображає дві взаємоскеровані тенденції сучасної мовної культури, пов'язані з її демократизацією та інтелектуалізацією.

Радіодіалоги різноманітні за тематичним спрямуванням та жанровим виявом, але їхня спільна жанрово-дискурсивна ознака – це інтерактивність, тобто вияв бажання й готовності партнерів – мовних особистостей – до висловлення своїх позицій з обговорюваної проблеми, готовність сприйняти позицію співрозмовника, готовність до активної взаємодії, зорієнтованість на соціально-комунікативну взаємодію, «живе» спілкування в єфірі. Саме ці прагматичні параметри радіодіалогу-інтерв'ю й актуалізують такі маркери розмовності, як: лексика розмовної сфери вживання; типові усно-розмовні синтаксичні конструкції.

Так, *лексика розмовної сфери вживання* демократизує висловлення, засвідчує його аксіологічну маркованість, емоційність мовця та спрощує процес сприйняття висловлення аудиторією; вона виступає знаком розкнутості, безпосередності мовної особистості в радіоєфірі. Пор. уживання деяких іменників (*І якби не оці політичні козні / які в нас будуються зараз / якби не оце протистояння політичне / я вважаю / що результати діяльності навіть того ж уряду; Знаєте / ми тут не у війнушкy гратися зібралися / тому про ненапади і все інше / це трошки / можливо / скажемо / не ті слова; Якщо є покидьки / а вони є в будь-якій команді / то треба їх просто позбавлятися*), прикметників (*А це якраз ми пожинаємо плоди отих всіх / вибачте на слові / але я не можу іншим назвати / як бредових якихось ідей реформування і політичного / і адміністративної реформи / яку нам нав'язували; До тих пір /*

ми мали **страшні** проблеми на вулиці Підвальній і не знали / що робити). Найактивніший маркер розмовності – дієслова: *Ну в нас прем'єр-міністр взагалі на закони і Конституцію може **наплювати** / вона може сказати / що не буде закон виконувати / для неї це нецікаво / вона Конституцію не виконує і так далі; А **гавкати** з усіх підворотен на цей бюджет ну всі вже звикли.*

Лексика розмовної сфери вживання уможлиблює економію мовних зусиль у «своєму» соціокультурному середовищі, пор. універбатив *бюджетник* замість 'працівник бюджетної сфери' *Жоден студент / жоден пенсіонер / бюджетник не постраждав.*

На жаль, часом респонденти так захоплюються відстоюванням своїх позицій, що вдаються й у конвенційному мовному середовищі до лексики із експресією згрубілості, як-от: *Як от там усякі **дебільні** молоді поети кричати / «Та ладно / от ми там всьо»; А ми **вчепилися** у наземні або підземні стоянки.* У зв'язку з цим особливу увагу з погляду культури семантизації дій, процесів, явищ привертає уживання жаргонізмів (*Але головне не зовсім **обломатися** / якщо ти це хочеш далі робити / а зрозуміти / ну / що власне тут є твоє*) та сленгізмів (*Гроші вони взяли / а потім зробили те / що в Донецьку називають **кидалово**; Якщо люди стоять на державних позиціях / вони це будуть робити / а не будуть **тупо** блокувати трибуну; Ну це вже такі якісь **лейбли** / знаєш; Шось ну / звичайно / там впливає / тому що помінявся **лайфстайл***). Щодо таких одиниць у сучасних медіа Л. О. Ставицька зазначала: «Побутує стійка (особливо серед журналістів) думка, що їхня мова — дзеркало мови населення. Насправді мова населення віддзеркалює мову журналістів, під її впливом у суспільстві поширилися знижені слова – як модні. Інакше кажучи, стійка тенденція до жаргоновживання у газетно-публіцистичному дискурсі засвідчує пейоризацію мови згори» [3, 13]. Цю оцінку, насправді, можна поширити і на мову респондентів – мовних особистостей депутатів, письменників, тобто інтелектуальної еліти, що володіє повнофункційним літературним стандартом і припускається до фамільярно-розмовного різновиду літературно-мовної комунікації. У «чужому» радіоефірному середовищі вони позиціонують свої оцінки, як у сфері повсякденно-побутової культури, звично, без «купюр». Т. Ю. Ковалевська вважає, що «узвичаєння» розмовних варіантів у мові політикуму інтенсифікує не позитивне, а негативне його забарвлення, адже «надання «побутовості» політичному дискурсові ми не вважаємо його релевантною ознакою» [1, 245].

Другий блок маркерів розмовності в мові респондентів – **типові усно-розмовні синтаксичні конструкції**. Саме вони на тлі взаємодії книжно-писемних засобів текстового зв'язку та маркерів спонтанності радіопубліцистичних висловлень колоквиалізують усний текст.

Найбільш виразні ознаки побутового повсякдення мають синтаксичні конструкції із займенником *воно*: *Якось **воно** у купі траплялось / що і твір готовий*. Насичене усне спонтанне радіомовлення й неповними, еліптичними синтаксичними конструкціями, синтаксичними одиницями, еквівалентними реченню. Вони відображають явища синтаксичної компресії, лаконізму, невимушеність процесу комунікації мовних особистостей: **Тобто ви плануєте**

все-таки вилучити? У вас залишається до виборів...; Ми мали грати / між іншим / на початку літа чи весною ще на розігрів у «Стративаріуса». Мали приїжджати і под. Для діалогічного спілкування цілком органічна неповнота речень як один із проявів змістової та ситуативної єдності реплік, як-от: Журналіст: *В деяких вже видано?* Карпа І.: *Ну так / в деяких видано / в деяких це в якихось там альманахах;* Журналіст: *А народні пісні у вашому репертуарі є?* Калініченко В.: *Над народними якраз думаємо.*

Показові для усної спонтанної мови респондента висловлення, змодельовані за аналогією до односкладних синтаксичних конструкцій на зразок: *А відомий випадок з Григоришиним / коли підкинули пістолет; Ну попередньо / це листопад / грудень. Львів; Подасть / будемо розглядати / не подасть / так і буде / тому що тут пріоритет сьогодні у президента / і тільки він може подати нового голову. Хай вирішує; Тут паркуються на тротуарах дуже багато; Собою не закрити Христа; І хотілося зробити щось подібне. Ніколи не виходило; В цю територію треба вдихнути нове життя. Треба встановити паркомати / повністю виключивши людський фактор.*

Ще одна особливість мови респондентів – це такі структурно-синтаксичні явища, як приєднування та парцеляція. Спостережено, що доповнену інформацію приєднувальних синтаксичних конструкцій виділяють за допомогою сполучника *і* у структурі питань (*Але ж я знаю / що ви використовуєте тексти українських поетів / зокрема Богдан-Ігоря Антонича. Чи тільки він / і чому саме він? І / може / хтось...*) і відповідей (*Це знову ж таки якийсь штамп / що Карпа / це письменниця / яка матюкається. І власне там епатажна*). Саме асоціативний тип складання, групування компонентів висловлення й спричинює сегментацію синтаксичних конструкцій, надаючи усним висловленням повсякденно-побутової експресивності.

На відміну від приєднувальних конструкцій, в усних спонтанних висловленнях до основного синтаксичного та змістового сегмента долучається уточнювально-конкретизувальна фраза, що виразно демонструє ситуативність мовомисленневих операцій мовної особистості, які відбуваються «тут і зараз», коли раптом мовець подумки повертається до вже сказаного й долучає необхідний логічного й змістово вмотивований елемент, пор. висловлення-питання (*Розкажіть / будь ласка / як ви починали / як ви йшли до цього стилю. Який у вас стиль / по-перше?*) і висловлення-відповіді з відмежованими частинами, що аналогічні другорядним членам речення – обставинам (*У свій час я написав «Стратегію розвитку транспорту міста Львова» в аналітичній частині було якраз детально розглянуто ті особливості руху транспорту в місті Львові. Якраз у його центральній частині*), додаткам (*Розумієте / відсутність паркування на цьому підприємстві – це велика проблема / звичайно. Для / е-е / жителів / е-е / усього цього району*), означенням (*Це скандинавський колектив. Відомий*).

Явище незавершеності речення теж виразно відбиває спонтанність висловлення, словесну імпровізацію. Така паузація виникає у ситуаціях самоперебивання з метою уточнення чого-небудь, а також як інтервал для обдумування подальшого ословлення думки: *Тому що є... Ви бачите / що він*

існує / причому виродився в якісь дуже потворні форми / тому що у нас автомобіль отримав перевагу над усіма іншими учасниками транспортного руху. Незакінчені, перервані конструкції – знаки фатичних висловлень, несвоечасних утручань у розмову: Бондаренко В.: [...] і все це зробила прем'єр. Хмара С.: Так / зробила / затягнула... Бондаренко В.: Степане Ільковичу / коли ви поливаєте прем'єра / злилися з Януковичем... Хмара С.: Я говорю правду... Бондаренко В.: Оце вам можна... і под.

Учасники радіодіалогів-інтерв'ю продукують й такі типові усно-розмовні структури, як стверджувальні та заперечені: *Ви згадали зустріч. Так / була така зустріч з активістами організації чорнобильців; Але одного дня я зрозумів / що / скажімо / перевершити слова Шевченка я не зможу. Ніколи.* Такі складники в діалогах є знаками структурно-змістової єдності реплік журналіста й респондента. Пор. мікроконтексти такої діалогічної взаємодії мовців: Журналіст: *Ви маєте на увазі / що не лише ухвалення закону і підвищення прожиткового мінімуму мається на увазі / але й кадрові зміни?* Кульчицький М.: *Так. І тут опозиція взагалі не має права голосу;* Журналіст: *Якщо я скажу кількома словами / чи буду я коректний? Компартія і Партія регіонів мають однакову ідеологію?* Масенко О.: *Ні / це далеко не так.*

Одним із граматичних культуромовних маркерів усної спонтанної мови учасників радіоінтерв'ю є **порядок слів**. Зокрема, спостережено такі характерні ознаки усно-розмовного синтаксису: а) постпозиція прикметника відносно іменника на зразок: *Тому доповнилися тексти лірикою українською / доповнилися піснями патріотичними;* б) позиція дієслівного присудка є в кінці висловлення, як-от: *Руйнуються тротуари / величезні ями є;* в) позиція видільних часток у кінці речення на зразок: *Воно стає нецікаво просто;* г) інверсійний порядок слів, зумовлений потребою висунення на перше місце того, що є інформативно важливим: *Витягуються всі програми соціальні / важко / але витягуються; Попередня вже домовленість була; Бондар як поет прекрасний / Євгенія Кононенко дуже радує такими простими і такими дуже якимись справжніми речами; Дуже все таке таємниче і похмуре навпаки приваблює молодь;* г) відсунення аксіологічних акцентів на кінець висловлення: *Тим не менше / нас запрошують на всі фестивалі і концерти великого масштабу з колективами / які уже мають видані і десятки альбомів.*

Ці та інші, що ще потребують опрацювання із використанням різних підходів і методичних прийомів, особливості комунікації в радіоефірі важливі для вироблення методологічних засад навчання культури спілкування в різних ситуаціях. Саме через самоусвідомлення мовною особистістю-учасником радіоінтерв'ю власної мови «як людинолюдної сутності» [2, 73] й має бути прокладений шлях до дежаргонізації, десуржикізації публічної мовної діяльності, до утвердження престижу шляхетної мовної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування / Ковалевська Т. Ю. – О. : Астропринт, 2001. – 344 с.

2. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навч. посіб. для студ.-філол. освітньо-кваліфікац. рівня «магістр» / Мацько Л. І. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
3. Ставицька Л. Аргументи, жаргон, сленг : Соціальна диференціація української мови / Ставицька Л. – К. : Критика, 2005. – 464 с.

Статья посвящена вопросам исследования устной речи в радиоэфире. Представлены основные маркеры разговорности в высказываниях участников радиointервью – депутатов, деятелей искусства – как языковых личностей. Определены общие особенности устной спонтанной речи в создаваемых ими высказываниях.

Ключевые слова: устная речь, языковая личность, культура речи, лексика разговорной сферы употребления, устно-разговорный синтаксис.

Article is devoted to the study of speech radio. The main markers colloquialism in the statements of deputies and artists as the language of art personalities are described. General features of oral spontaneous speech utterances language personalities installed.

Keywords: speaking, language personality, standard of speech, colloquial lexicon, oral spoken syntax.

УДК 811.161.2'38

Сюта Г.М.

ПОЕТИЧНА ЦИТАТА В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОЗИЧЕННЯ І ВПЛИВУ

Феномен поетичної цитати розглянуто у контексті актуальної для психології художньої творчості проблеми запозичення і впливу. Висвітлено умотивованість використання «чужого» слова як «свого» теоретичними настановами течії, школи, напряму, до якого належить автор, розглянуто типи комунікативних ситуацій, які з'ясовують рівень співвідносності культурного досвіду автора і читача.

Ключові слова: цитата, цитування, прототекст, метатекст, запозичення, вплив.

Важливий аспект у дослідженні феномена цитати й лінгвопоетичної та лінгвокогнітивної природи цитації у сучасній українській поетичній мові як вербалізованому типові національної культури – їх зв'язок із питаннями *запозичення і впливу*. Це самостійний напрямок у межах теорії цитатності, що розгалужується на два основні теоретико-практичні вектори: а) диференціація запозичення і впливу як різних форм відображення в метатексті прецедентних текстів, вербальним кодом, когнітивним згустком яких є цитата; б) умотивованість, обґрунтованість використання «чужого» слова як «свого» теоретичними настановами літературної течії, школи, напряму тощо, до яких належить автор.

З'ясування цих питань, на нашу думку, необхідне для української інтерпретативної стилістики тексту. Здійснені з урахуванням новітніх методик